

Marzena Kurakiewicz

Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Niesłyszących i Słabosłyszących, Racibórz

Letnie Akademie InSEA alternatywną formą kształcenia

InSEA Summer Academies as an Alternative Form of Education

Słowa kluczowe: alternatywne formy kształcenia, zajęcia rytmiczne, warsztaty twórcze.
Key words: alternative form of education, rhythmical classes, creative workshops.

Streszczenie

Od 1994 r. istnieje w Polsce możliwość uczestniczenia w twórczych warsztatach, organizowanych przez Polski Komitet Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę InSEA.

W artykule opisana jest idea tej organizacji, która wykorzystuje metodę warsztatu jako sposobu kształcenia. Najistotniejszy jest etap wspólnego tworzenia i przemian zachodzących w osobowości uczestników, którymi mogą być poszukujący: młodzi ludzie, pedagodzy, animatorzy i wszyscy wyrażający chęć uczestniczenia w zajęciach.

Autorka jest nauczycielką rytmiki w szkole dla dzieci z uszkodzonym słuchem i przedstawia w dalszej części pracy ćwiczenia przeprowadzane na zajęciach rytmiki oraz w kółku teatralnym, na których wykorzystuje umiejętności nabyte na różnych warsztatach w ramach Akademii InSEA.

Zajęcia rytmiczne są szczególnie przydatne w ruchowym i słuchowym usprawnianiu dzieci z ubytkiem słuchu. Dodając metody pedagogiki zabawy – gry integracyjne, techniki improwizacji itp., uaktywniamy możliwości twórczego wyrażenia siebie przez uczniów.

Brak możliwości swobodnej wypowiedzi powoduje problemy emocjonalne. W przypadku dziecka z uszkodzonym słuchem istotne jest stworzenie warunków wyrażania siebie nie tylko za pomocą języka mówionego.

Summary

Since 1994 in Poland one has had a chance to participate in creative workshops organized by Polish Council International Society for Education through Art InSEA.

The author describes in the article the idea of this organization that uses the method of workshop as a way of education. The most important is the phase of creating together and changes taking place within the participants, who could be searching for young people, pedagogues, animators and ally the people willing to take part in the classes.

The author is a rhythmic teacher in a school for children with impaired hearing and is presenting in the following part her work at rhythmic and theatrical classes where she makes use of her skills developed at different workshops within a framework of InSEA Academy.

Rhythmical classes are particularly helpful in improving the movement and hearing of children with impaired hearing. Adding methods of pedagogy of fun interpretation, plays and techniques of improvisation, we activate pupils capabilities of creative expression.

Impossibility of free and easy utterance causes emotional problems. In case of children with impaired hearing it is essential to create conditions of expression not only by means of spoken language.

Można by zacząć ten artykuł od narzekania na współczesny system nauczania, jego małą skuteczność, przeładowany program i przemęczenie dzieci nadmiarem informacji. Można też wspomnieć o smutnej sytuacji szkolnictwa specjalnego, o bagatelizowaniu jego roli w kształceniu dzieci i zbytym zachwycie nad integracją, która bez fachowców i odpowiedniego zaplecza dydaktycznego jest fikcją.

Spójrzmy jednak na tę „trudną” sytuację jak na bodziec wyzwalaający w nas chęć zmiany owej niedogodności. Zaczynamy wtedy szukać ludzi, którzy mogą nam przekazać nowe metody kształcenia.

W Polsce od 1993 r. istnieje Polski Komitet Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę InSEA, który zajmuje się organizowaniem na terenie naszego kraju wielu ciekawych zajęć artystycznych mających właśnie na celu wzbogacanie warsztatu pracy pedagogów.

Od 1994 r. odbywają się Międzynarodowe Letnie Akademie InSEA, w których biorą udział artyści, pedagodzy, animatorzy, multiplikatorzy sztuki i młodzież. Działalność Polskiego Komitetu InSEA jest wspierana m.in. przez Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej.

I. O METODZIE WARSZTATU

Polski Komitet InSEA obrała metodę warsztatu jako sposób kształcenia. Jest to metoda dynamiczna, niezwykle twórcza. Letnie Akademie proponują warsztaty takie jak: Environment Art, Land Art, Performance, warsztaty muzyczne, malarskie i inne.

Zajęcia prowadzą artyści z wieloletnim doświadczeniem, którzy tworzą projekt swojego warsztatu, a następnie przedstawiają go uczestnikom. Ci zaś określają cel końcowy, tempo pracy i wybierają sposoby realizacji pomysłu. Zadaniem prowadzących jest inspirowanie do twórczego działania i ewentualna pomoc w jego urzeczywistnieniu.

Na warsztatach przestrzegany jest dzienny plan pracy, odbywają się regularne dyskusje, podczas których można zadawać pytania rzeczowe i organizacyjne.

Aby istniała możliwość indywidualnego kontaktu z prowadzącym, uczestnicy podzieleni są na grupy liczące nie więcej niż 15 osób.

Istnieje też możliwość nawiązywania kontaktów z pozostałymi grupami. Po zajęciach można wysłuchać fachowych wykładów przygotowanych przez nauczycieli, a członkowie grup mają możliwość dyskusji.

Najważniejszy jest proces współtworzenia i przemian zachodzących w każdym z uczestników. Na zakończenie warsztatów każda z grup przedstawia swoje dokonania, aby podzielić się przeżyciami, które pojawiły się w trakcie zajęć.

Pomysł warsztatów nie jest nowością, stanowi kontynuację koncepcji reformatorów pedagogiki, a także twórców pedagogiki kreatywnej (Rudolfa Arnheima, Edwarda de Bono, Hugana Kükelhausa, Moshe Feldenkreisa, Rudolfa zur Lippe, Gerda Binninga i in.).

II. O RYTMICE

Podstawowym celem rytmiki jest kształcenie poczucia rytmu i ogólnej wrażliwości muzycznej. Zadaniem rytmiki skierowanej do dzieci w normie intelektualnej i fizycznej jest maksymalne ich umuzykalnianie.

W szkolnictwie specjalnym nie ma to takiego znaczenia. Ćwiczenia logorytmiczne stosowane u dzieci z różnego rodzaju dysfunkcjami spełniają funkcję kompensacyjną, uzmysławiają też uczniowi, że istnieją zjawiska wspólne muzyce i wypowiedziom, czyli: rytm, tempo, melodia, głośność, akcentacja, frazowanie i artykulacja.

Usprawnienie słuchowe i ruchowe dzieci z zaburzeniami mowy, zwłaszcza uczniów z upośledzonym słuchem, jest głównym zadaniem logorytmiki.

Według Elżbiety Kilińskiej-Ewertowskiej [1987]: „U dzieci z niedosłuchem i resztkami słuchu zachodzi korelacja między stopniem obniżenia sprawności słuchowej i ruchowej [...] Jest ona wynikiem złej techniki wykonywania ruchów podstawowych, ubogiego zasobu ruchów, lęku przed poruszaniem się w sposób inny, nieznanym dziecku, a także zakłócenia równowagi i braku poczucia ruchu w przestrzeni”.

W przypadku dzieci z ubytkiem słuchu funkcje uspołeczniające, wychowawcze są niezwykle istotne. Oto niektóre ze społecznych celów rytmiki, które podaje Brigitte Vogel-Steinmann w swojej książce „Czym jest rytmika?”:

- ćwiczenia społecznych zachowań,
- zdolność kontaktowania się,
- zdolność wczuwania się,
- zdolność nawiązywania kontaktu,
- zważanie na innych i poczucie odpowiedzialności,
- tolerancja,
- samodzielność i przystosowanie się do grupy,
- niezależne, odpowiedzialne postępowanie wewnątrz grupy społecznej,

- poczucie własnej wartości,
- umiejętność własnej oceny,
- odpowiedzialność za siebie,
- zdolność spostrzegania.

Żeby je osiągnąć, zajęcia rytmiczne powinny być atrakcyjne, zawierać elementy zabawy. Nauczyciel, będąc wyczulonym na aktualne potrzeby grupy, powinien zastosować najskuteczniejsze ćwiczenia. Uczniowie muszą odnaleźć w sobie wewnętrzny, osobisty puls i w momencie, gdy to nastąpi, cele zaczną się urzeczywistniać.

Włączenie do rytmiki metod takich, jak pedagogika zabawy, w której zawierają się gry interakcyjne, relaksacja, gry integrujące oraz elementów choreoterapii, ruchu scenicznego, pantomimy, tańca twórczego, tańców etnicznych itd. wyzwala w dzieciach inwencję twórczą, radość tworzenia, scala całą grupę.

III. O LETNIEJ AKADEMII

W trakcie studiów otrzymujemy pewien podstawowy zasób wiedzy, potrzebny nam do pracy, ale w istocie jest to początek drogi w rozwoju własnej osobowości i poszukiwaniu coraz doskonalszych metod dotarcia do uczniów, w tym wypadku z ubytkiem słuchu. Jedną z nich poznałam na Warsztatach Muzycznych VI Międzynarodowej Akademii Wychowania przez Sztukę InSEA, które odbyły się w Raciborzu w dniach 15-22 VIII 1999 r.

Warsztaty twórcze o wspólnej nazwie „Otwarte OKNO HISTORII” prowadzili:

PERFORMANCE – prof. Wiesław Karolak, kierownik Pracowni INTERMEDIA na Wydziale Edukacji Wizualnej w Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi, wykładowca w kilku europejskich uczelniach; artysta plastyk, twórca wielu happeningów, performance, warsztatów artystycznych, spektakli teatralnych, a także masowych imprez artystycznych.

UTRWALENIE ŚLADÓW – prof. dr Klaus Ove-Kahrmann, dziekan Wydziału Teologii, Geografii, Sztuki i Muzyki Uniwersytetu w Bielefeld, założyciel i animator Letniej Akademii TRI-ANGEL w Scheersbergu; zajmuje się wieloma dyscyplinami sztuki: głównie malarstwem, Land Art, fotografią i multimediami; prowadzi spotkania medytacyjne połączone z treningiem kreatywności, zajmuje się terapią przez sztukę.

ENVIRONMANT ART – Kaja Koelle, artysta i pedagog; studia malarstwa i komunikacji wizualnej w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Hamburgu, studia muzyczne w Akademii Sztuki w Düsseldorfie oraz studia na Uniwersytecie w Wuppertalu określają jej charakter aktywności twórczej; plastyka i muzyka – od instalacji artystycznych do projektów intermedialnych, zawierających kolor, dźwięk i zapach.

WARSZTAT MALARSKI – Eugeniusz Józefowski, adiunkt Instytutu Sztuki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze; artysta plastyk, malarz, grafik i fotografik; animator wielu warsztatów twórczych, twórca wielu książek artystycznych.

WARSZTAT MUZYCZNY – Jacek Ostaszewski, pedagog w Wyższej Szkole Teatralnej w Krakowie; muzyk, kompozytor, założyciel i członek zespołu OSJAN.

Warsztaty Muzyczne Jacka Ostaszewskiego „Droga dźwięku, ciszy” pozostaną w mojej pamięci jako niezwykle dynamiczne i twórcze zajęcia. Nie wszystko wykorzystuję w pracy z dziećmi niedosłyszącymi i słabosłyszącymi, pracowaliśmy bowiem też nad rozpoznawaniem interwałów, śpiewem kanonów. Była jednak zaproponowana świetna metoda nauki rytmów, dzięki której dziecko jest w stanie bez zapisu nutowego nauczyć się wielu sekwencji rytmicznych i polirytmicznych. Również pomysł kręgu i echa rytmicznego okazał się możliwy do wprowadzenia na zajęciach we wszystkich przedziałach wiekowych.

Jedną z uczestniczek – Katarzyna Tarkowska – opisała prezentację będącą przedstawieniem naszej pracy, jakiej dokonaliśmy w ciągu sześciu dni, w następujący sposób: „Prezentacja miała być zrazu li tylko zwykłym, codziennym treningiem, który zobaczą goście. Jednak odświętność przyjmowania gości wzięła górę i przygotowaliśmy stół z «martwą naturą». Stół pełen kwiatów, owoców, serów, wina, pięknych naczyń. Na tym stole znalazły się również prace plastyczne Justyny – cztery obrazy będące Jej refleksją nt. warsztatów muzycznych. Prezentowaliśmy ćwiczenie w kręgu, klaskanie w różnym metrum, różne wartości nut. Ćwiczyliśmy interwały. Śpiewaliśmy kanony oraz afrykańską pieśń *Genima*... Dzielić się na grupy, prezentowaliśmy różne porządki rytmiczne według tajemniczego kodu «na na, ta ta, ka ka»”.

Głównymi celami warsztatów organizowanych przez Polski Komitet InSEA są: pokazanie nowych możliwości pracy z młodzieżą, pobudzanie inwencji twórczej i wymiana doświadczeń.

Kiedy tak sobie każdy z nas pracuje w swojej szkole czy w swoim gabinecie według utartych zasad, przychodzi moment, gdy rodzi się potrzeba kontaktu z innymi ludźmi, obudzi się w nas chęć do nowego działania. Nie wszystko wykorzystamy w pracy z dziećmi, ale poprzez własny rozwój dajemy im przykład twórczego podejścia do rzeczywistości, a sami odzyskujemy radość tworzenia.

IV. O INNYCH WARSZTATACH

Metoda warsztatu jest skuteczna i znajduje coraz większą rzeszę zwolenników. Na majowym Seminarium i Warsztacie „Sztuka dla harmonii społecznej” (Przesieka 1999 r.) można było się zapoznać z kolejnymi propozycjami.

Seminarium, dotowane przez Fundację im. Stefana Batorego i Euroregion „Nysa”, zorganizował Miejski Ośrodek Kultury z Jeleniej Góry. Spotkanie trwało cztery dni. Przedstawiono trzy metody pracy:

- 1) „pedagogikę przeżycia”, prowadzoną przez niemieckiego pedagoga Berndta Heistersa;
- 2) „dramę”, której uczyła nas Anna Dziedzic – pedagog, instruktor teatralny, animator kultury, reżyser, autorka wielu publikacji;
- 3) warsztaty teatralne „Ciało, rytm i maska” pod kierunkiem Grażyny Tabor – pedagoga, reżysera oraz instruktora teatralnego.

Uczestnicy zostali podzieleni na dwie grupy i zapoznali się ze wszystkimi metodami. Po zakończeniu warsztatów wszyscy wyrazili chęć uczestniczenia w kolejnych zajęciach. Ze względu na małą ilość czasu było to zasygnalizowanie ciekawych metod, do których należało jeszcze powrócić.

Podczas zajęć teatralnych zetknęłam się po raz pierwszy z metodą nauki rytmów według Jacka Ostaszewskiego, zabawami integracyjnymi, wchodzącymi w skład pedagogiki zabawy, i technikami teatralnymi, które śmiało mogłam wykorzystać w pracy z moimi uczniami.

Język ciała, ruch jest najbardziej czytelną formą przekazu i sprawdza się już w niższych klasach, gdzie istnieją największe trudności w porozumiewaniu się dzieci z ubytkiem słuchu z ludźmi słyszącymi, a potrzeba kontaktu jest ogromna. Mówić można w różny sposób. Jeśli ktoś nie może wyrazić słowami tego, co czuje, trzeba mu pokazać alternatywny sposób wypowiedzi, aby został zrozumiany i miał szansę zaakceptowania przez środowisko.

V. PODSUMOWANIE

Połączenie pomysłów uzyskanych z warsztatów: teatralnego „Ciało, rytm i maska” oraz muzycznego „Droga dźwięku, ciszy” pozwoliło na stworzenie cyklu lekcji pt. „Wioska afrykańska”. W ich trakcie dzieci zapoznały się z kulturą Afryki, nagraniami etnicznej muzyki. Grały też na beczkach imitujących bębny, najpierw spontanicznie bębniąc, a następnie ucząc się według systemu rytmicznego J. Ostaszewskiego. Kolejne lekcje poświęcone były tworzeniu własnych masek z papieru oraz dobieraniu indywidualnych ruchów do każdej postaci. Wykorzystane zostały kije, będące doskonałym rekwizytem w choreoterapii, pobudzając inwencję twórczą uczniów, którzy mieli za zadanie „ogrywanie” kija. Rekwizyt ten został też użyty do tańca i sekwencji rytmicznych.

Cykl lekcji przeprowadzono we wszystkich klasach szkoły podstawowej, a najlepsze pomysły masek, ruchów, rytmów wykorzystano na kółku teatralnym. Powstała afrykańska opowieść, składająca się z kilku scenek z życia ludzi i zwierząt Afryki. Przeplatane były one układami rytmiczno-tanecznymi. Aktorami były

dzieci w wieku 12-14 lat o różnym ubytku słuchu i poziomie inteligencji. Była to grupa zróżnicowana także emocjonalnie. Dobór ról nie był przypadkowy, np. nieśmiała dziewczyna była groźnym lwem. Następowaly także w trakcie przedstawienia przemiany ze strachliwego chłopca w wojownika, dokonującego walecznych czynów.

Początkowo młodzi aktorzy mieli trudności z wejściem w rolę, z wyczuciem wspólnego rytmu, ale wraz z kolejnymi próbami widać było przemiany zachodzące w nich i radość z grania. Dzięki zabawom integracyjnym grupa coraz lepiej się rozumiała. Zdolniejsi wspomagali tych słabszych, ustalali nawet własne sygnały ułatwiające im rozpoczynanie kolejnych scen i sekwencji rytmicznych. Ćwiczenia rytmiczne i taneczne nabrały innego wymiaru, okazywało się, że o wiele łatwiej jest się ich nauczyć. Po pierwszym przedstawieniu, kiedy dzieci wystąpiły przed uczniami z własnej szkoły, otrzymaliśmy pozytywną odpowiedź zwrotną w postaci chęci nauczania się nawet trudniejszych rytmów przez ich kolegów.

Wraz z kolejnymi występami role ulegały coraz większym zmianom, ponieważ uczniowie wykazywali inwencję twórczą i proponowali rozwinięcie ich ról. Uwieńczeniem ich trudu stały się otrzymane nagrody na konkursach teatralnych w Czerwionce-Leszczynach, Płocku oraz integracyjny wyjazd z grupą teatralną „Agrafka” Pracowni InSEA w Raciborzu, prowadzoną przez instruktora teatralnego Jolantę Dzumy, na Europejski Kongres InSEA 2000 do Poznania.

Bibliografia

- Karolak W. (1996). *Sztuka jako zabawa*. Warszawa: CODN.
 Karolak W., Ove-Kahrman K. (red.) (2000). *Otwarte okno historii – Racibórz 1999*. Łódź: InSEA.
 Kilińska-Ewertowska E. (1987). *Logorytmika*. Lublin: UMCS.
 Ökloppel R., Vliex S. (1995). *Rytmika w wychowaniu i terapii*. Warszawa: PNO.
 Reichel G., Rabenstein R., Thanhoffer M. (1997). *Grupa i ruch*. Warszawa: CAK.